

ÖZGÜN SERAMİK UYGULAMALARDA DOĞU KARADENİZ AHŞAP MİMARİSİNİN KONSTRÜKSİYON ÖZELLİKLERİNİN BİREYSEL YORUMLARI

Naile Salman ÇEVİK*

Özet

Araştırma kapsamında mimari geleneğini yaşadığımız yüzyıla kadar korumuş ve kullanılan malzemenin sunduğu tüm olanakları en ustaca çözümlerin sergilendiği bir miras olarak Doğu Karadeniz Bölgesi ahşap mimarisinin konstrüksiyon özellikleri üzerinde durulmuş ve bu mimari malzemenin yapısal çözümlerinin bireysel seramik uygulamalar aracılığı ile yorumlanmasına çalışılmıştır. Bu çalışmada incelenen ahşap mimari unsurların biçimsel olarak ortaya koyduğu strüktürel çözümler iki ve üç boyutlu özgün seramik çalışmalarda uygulanmıştır. Seramik çalışmaların renklendirilmesi aşamasında, Doğu Karadeniz Bölgesi ahşap modüler mimari unsurlarının mevcut doğal doku ve renk geçişlerinin kullanımının yanı sıra görsel etkiyi artırmak amacı ile zaman zaman zıt ve parlak renklerde kullanılmıştır. Bu araştırma ile Doğu Karadeniz ahşap mimarisi kapsamında zaman içinde kaybolmakta olan geleneksel ve kültürel değerlerimiz için uygulaması tamamlanan özgün seramik çalışmalar aracılığı ile bireyselden toplumsala genişleyen bir farkındalık yaratabilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Karadeniz, ahşap mimarisi, seramik, terracota, seramik astarlar, lüster, raku pişirimi.

Abstract

In the scope of the study; construction characteristics of wooden architecture of the Eastern Black Sea region, which has protected its architectural tradition until present century and in which the most skilful solutions have been presented by the advantage of materials used, was focused as an heritage; and structured analyses of this architectural material were interpreted through individual ceramic applications. The structural analyses, which were stylistically revealed by wooden architectural elements reviewed in this study, were applied on two or three dimensional unique ceramic works. In the stage of colouring ceramic works, current natural tissue and colour transitions of the wooden modular architectural elements of Eastern Black Sea Region were used as well as contrast and bright colours from time to time in order to increase visual effect. This study aims at creating an awareness extending from individual to social through unique ceram-

---

* Dr., Gazi Üniversitesi, nailesalman@baskent.edu.tr

ic works, of which applications are defined within our cultural and traditional values, which are to disappear in the course of time.

Keywords: Eastern Black Sea Wooden Architecture, Ceramic, Terracotta, Ceramic Liners, Raku Firing.

1. Doğu Karadeniz Ahşap Mimarisinin Genel Özellikleri

Tarihsel olarak konut iletişim, etkileşim, mekân/zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu grubun karakteristiklerini, yaşama biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman/mekân taksonomilerini yansıtırken, öte yandan kullanıcısının özünüyle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve anlatma eğilimini, böylece tasarımı, donatımı ve biçemi ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtır (Batur ve Öymen, 2005: 165). Bu anlamda, toplumun en küçük birimi ve bir üst yapı kurumu olan aileyi içinde barındıran yuva veya aile bireylerinin fizyolojik gereksinimlerini sağlıklı ilişkiler içerisinde temin ettikleri ve içinde mutlu olarak dini, kültürel, geleneksel ve gündelik görev, işlev ve ilişkilerini giderdikleri mekânlara “ev” denilmektedir (Büyükçolak ve Kırıkçı, 1993: 11).

Anadolu’daki evlerin kavram ve biçimleri geleneklere, ekonomik koşullara, bölgesel- doğal verilere ve uygulama ilkelerine bağlı olarak çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır (Küçükerman, 1988: 87). Bu örnekler daima o bölgenin tarihsel kimliğinin önemli izlerini ve etkilerini de bir tür kayıt gibi kendi üzerinde taşımakta ve çok yönlü bir sentez ile güçlendirerek, zenginleştirerek dışa vurmaktadır (Küçükerman ve Güner, 1995: 203; Güzer, 2002).

Yapı strüktürünün oluşumunda, iklimsel öğelerin yanında topografya ve yönlenme de etkilidir (Sümerkan, 1989: 26). Unutulmamalıdır ki bölgesel kimliklerin ve kişiliklerin oluşmasında “halkbilim” önemli bir yer tutmaktadır. Halkbilim, olay ve ürünleri yalın maddi ya da manevi yönleriyle ele alıp, toplumun olay veya ürünle ilgili inanç ve geleneksel davranışlarını da inceleyip birlikte ortaya koyar (Nahya, 1983: 147).

Ancak bu bilim dalı sadece taşı, toprağı, ahşabı değil bunların oluşturduğu bütünü içerisinde sürdürülen hayatı sorgular. Bu anlamda uygulanan halk mimarisi, halkın değer yargılarını, dünya görüşlerini, gelenek-görenek ve inanç sistemlerini, aile ve akrabalık bağlarını, komşuluk ilişkilerini anlamada ve anlatmada kaynaklık eden en önemli verilerden biridir (Balıkçı, 1997: 79).

Halkın kendi olanakları, koşulları içinde, gereksinimlerine doğrudan karşılık arayarak, kültür birikimine ve gelenek çizgisine doğaçtan eklenecek, katılımlı bir yolla gerçekleştirilen yapılar halk mimarisinin ürünleridir. Bu ürünler ev, samanlık, ahır, avlu, bahçe, ambar, köy mescidi, cami, depo, kahvehane, değirmen, köy odası, köprü, tuvalet, kuyu, kümes, ağıl ve işlik gibi yapılardır (Bektaş, 1997:747).

Güney sahilleri boyunca uzandığı denizin adıyla anılan Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi, eski çağlardan beri birçok uygarlığı barındırmış, yapı ve yerleşme kültürü açısından yaşayan bir müze niteliğindedir. Günümüzden binlerce yıl önce Karadeniz Bölgesi'ne yerleşen insanların, güç doğa koşulları altında, çevreye uyum sağlayarak inşa ettikleri mimari yapılar ve yerleşmeler hala Anadolu'da varlıklarını sürdüren türlerinin özgün örnekleridir (Tuna, 2008).

Doğu Karadeniz yöresel mimarlığını oluşturan en önemli etkenler, doğal, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapıdır. Geleneksel mimarlık, toplumun çeşitli gereksinmelerinin ve sorunlarının yöresel olanaklarla karşılanmasının ürünüdür. Doğal yapının ağırlığı yerleşme biçiminde kendini gösterirken, ekonomik yapı evin eklentilerinin ortaya çıkışında, toplumsal yapıysa çeşitli etnik gruplara göre değişiklik gösteren plan tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur (Sözen vd., 2001; Sözen ve Eruzun, 1992: 102).

Doğu Karadeniz evlerinin plan tipolojisi araştırmacılar tarafından genel çizgisiyle çözümlenmiştir. Mimarinin kendine özgülüğü, yapım teknikleri ve yaşama modelleri, araştırmacılar için hep ilgi çeken konular olmuştur (Batur ve Öymen, 2005: 18-19).

Doğu Karadeniz, Türkiye'nin diğer bölgelerine göre doğal yapı bakımından oldukça farklıdır. Bu farklılık, yörede yerleşme biçimine ve mimarlığa da yansımış, çevreyle bütünleşmiş, kendine özgü yapı karakterini ortaya çıkarmıştır. Engebeli arazi yapısı ulaşım olanaklarını kısıtladığından, yollar insan ölçülerine göre yapılabilmektedir. Kıyıya paralel olarak doğu-batı yönünde uzanan sıradağlar, denize dikey olarak inen akarsuların oluşturduğu vadilerle yarılmıştır. Bol yağış akarsuların sayısını artırmış, bu nedenle arazi engebeleri çoğalmıştır. Gerek arazi engebeleri gerek akarsuların çokluğu, ulaşımı olumsuz yönde etkilemiştir. İç kesimlerdeki yerleşimler arasında doğu-batı yönünde bağlantı yoktur. Kıyı kesimlerindeyse ancak vadi tabanlarındaki derelerin yanlarından ulaşım sağlanabilmektedir. Vadi yamaçlarındaki yerleşimler arasındaki bağlantılar, çeşitli köprülerle gerçekleştirilebilmiştir. Eski çağlardan bu yana süregelen köprü yapımı zorunluluğu, konutların ve deniz teknelerinin dışında, bu alanda da doğayla bütünleşen, çevreye anlam kazandıran çok özel örnekler ortaya çıkarmıştır. Arazi içinde dağınık bir doku oluşturan bu evler, genellikle vadi yamaçlarında, ekili alanların içinde yer alırlar (Sözen vd., 2001: 140-141).

Halkın sosyal yapısı, etnik gruplara göre farklılık göstermekle birlikte, geleneksel yaşamın ortak yanları çoktur. Birbirleriyle ilişki kurabilen yerleşmelerde, özellikle kıyı kesimlerinde yaşayan farklı etnik gruplarda, sosyal yapının büyük ölçüde benzerlik gösterdiği, evlerin plan özelliklerinden izlenmektedir. Genellikle iç kesimlerdeki plan tipleri kendi aralarında farklılık gösterirken, kıyı kesimlerinde, Hopa'nın doğusundan Trabzon'un batısına kadar uzanan alanda, evlerin bir plan tipinden türediği, farklılığın yalnızca ailenin büyüklüğüne göre mekân sayısının değişiminden kaynak-

landığı anlaşılmaktadır. Bugün ayakta kalabilen geleneksel mimarlık örneklerinin gerek ölçüsünde, gerek yapısal sorunlarının çözümünde gösterilmiş olan ustalık, yapı kültürünün çok eskilere dayandığını ortaya koymaktadır, iç kesimlerde yapı malzemeleri daha kaba işlenmişken, kıyı kesimlerinde direk, kiriş ve bölücü duvarlara oymalarla motiflerin bile işlenmiş olduğu görülür (Sözen vd., 2001: 141).

Kıyı kesiminde ustalarının gösterdikleri titizliğin, deniz teknelerinin yapımındaki alışkanlıktan geldiği söylenebilir. Yörede bir usta her türlü yapı ögesini gerçekleştirecek yetenektir. Ev ve eklentileri, mescitler, köprüler ve hatta deniz tekneleri yapımında ortaya çıkan birtakım yapısal sorunların benzer biçimde çözülmesi, bunu kanıtlamaktadır. Doğu Karadeniz yerleşmelerini, sürekli yerleşmeler ve geçici yerleşmeler olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Geçici yerleşmeler, mezralar ve yaylalardır. Yayla ve mezra evleri genellikle iki katlıdır. Doğu Karadeniz yerleşmelerinin tümünde olduğu gibi alt katlar, hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Üst katlar, yatma, pişirme, yemek yeme, süt işleme gibi eylemleri karşılayan tek mekândır. Tek katlı evlerdeyse, hayvan barınakları evin yanına eklenmiştir. (Sözen vd., 2001: 143).

Bu evlerde temel yoktur. Yan duvarları oluşturacak olan tomruklar, doğrudan sıkıştırılmış toprağa oturtulur. Köşelerde tomrukların uçlarına yakın açılan kertiklerinin üst üste bindirilmesiyle karaboğaz geçme yapılmıştır. Kapı boşlukları, yatay kütüklerinin düşey bir dikmeyle tutturulmasıyla meydana getirilir. Çatılar iki eğimlidir ve yarım ahşap malzemeyle kaplıdır. Döşemeden çatı üstüne kadar ahşap malzemeyle kurulan bu evlerin yapımında, alet olarak yalnızca balta kullanılmaktadır (Sözen vd., 2001: 143).

Ayrıca bu yöntem çadır gibi çabuk kurulmaya elverişli olduğundan devamlı hareket ve yayılım halinde olan bir toplumun ihtiyaçlarına kolay ve hızlı cevap vermekteydi. Yine aynı nedenle ahşap yapı detayları basit olup, karmaşık geçme detayları yerine kolay geçmeler ve çivili birleşimler tercih edilmiştir (Günay, 1999: 66).

Orman üst sınırını aşan yayla yerleşmelerinde, evlerdeki yapı malzemesi taş olarak seçilmiştir. Amaç, kolay ve işleve uygun yapı üretmektir. Bu nedenle, en yakın çevredeki yapı malzemesinin seçilmesi doğaldır. Sürekli yerleşmeleri kentler, kasabalar ve köyler oluşturmaktadır. Kentler, yerleşme ve mimarlık yönünden Türkiye'nin diğer kentlerinden farklı değildir. Kasaba yerleşmeleri iç kesimlerde eski karakterlerini korumakla birlikte, ulaşım olanaklarının gelişmesine koşut olarak yenileşmekte ve biçim değiştirmektedir (Sözen vd., 2001: 147).

Bunların dışında, eyvan ya da hayat gibi açık mekânların tavan ve çatıları gene direklerle taşınmaktadır. Bütün bu açıklamalar gösteriyor ki, taşıyıcı düşey elemanların da yapının bünyesine girmesiyle, yığma ahşap olarak tanımladığımız bu sistem, gerçekte yığma-karkas karışımı bir yapı tekniği-

dir. Çatı ise, iki eğimli semer örtüdür. Yayla evleri gibi iç kesimdeki evlerin çoğunluğu da, yarma ahşapla kaplanmıştır (Sözen vd., 2001: 147).

Hayat mekânı, genellikle dekoratif enerjinin yoğunlaştığı yerdir. Çok sayıda olmasa da birçok örnekte hayatın ahşap duvar kaplamalarının bile bir örnek motiflerle bezendiği görülmektedir (Batur, Öymen, 2005).

Kıyı kesimi, iç kesimlere oranla ulaşım olanakları bakımından daha gelişmiştir. Farklı etnik gruplar arasında ilişkiler gelişmiş olduğundan, evlerin çoğu aynı plan şemasından türemişlerdir. Yapı sistemlerindeki farklılık, etnik gruplardan çok, yerel yapı malzemelerinin zamanla değişim göstermesinden kaynaklanır. Yörede nüfus artışı hızlandıkça tarlalar açılmış ve orman alanlarıyla birlikte büyük ağaç türleri de giderek azalmıştır. Bu olay, taşın yapı bünyesine girmesi zorunluluğunu doğurmuştur (Sözen vd., 2001: 147).

Doğu Karadeniz'e has yerleşme tarzı dağınık yerleşmedir. Bir köyün evleri arasında bazen iki kilometre mesafe olabilir. Bir evden diğerine gitmek için 15-20 dakika ve bazen çok daha fazla zaman harcamak gerekir. Arazinin engebeli oluşu bağlantıyı daha da güçleştirir (Özgüner, 1970: 17).

Bazı örneklerde, iki ev arasındaki uzaklığın 1000-1500 metreyi bulduğu söylenebilir. Mimarlık yönünden de kıyı kesiminin iç kesimlere göre ayrıcalığı vardır. Plan tipleri oldukça farklı, mekân ölçüleri daha kararlı, yapı sistemi daha gelişmiştir. Plan şemalarının ana elemanı, evcik ya da aşhane olarak tanımlanan mutfaktır. Mutfak, evin diğer işlevlerini karşılayacak ölçüdedir. Evin oturma, pişirme, yemek yeme gibi günlük işleri bu mekânda da görülür. Manzaraya bakan yönde, yanları açık ya da kapalı hayat yer alır. Evin odalarından bazıları doğrudan aşhaneyle, diğerleriyse hayatla bağlantılıdır (Sözen vd., 2001: 147).

Karadeniz evlerinin tipolojisi incelendiğinde, Doğu Karadeniz kıyı kesimi evlerinin ana mekânının mutfak olduğu görülür. Ancak mutfak terimi, bu mekânın tanımına yetmez. Çünkü sözünü ettiğimiz mutfak, yalnızca yemek pişirme eylemini değil, yemek yeme, oturma, dinlenme, yıkanma ve benzeri işlevleri de karşılayabilen çok amaçlı bir mekândır. Evin plan şemasının temel ögesi sayılan mutfak, yörede aşhane, ohomonduni olarak da adlandırılmaktadır. Mutfak, bazı örneklerde iç mekânlar toplamının yarısı kadar alan kaplayabilir. Hayat ise, evin araziye yerleşmesinde, denize, vadiye ya da manzaraya açılan yönünde yer alır. Her iki yanında birer ya da ikişer oda bulunur. Oluşumunda, bir ortak mekân, çevresinde sıralanan odalar, hayat ve çamaşırılık-tuvalet mekânları öncelikli rol oynar. Bu mekânların bazıları, ortak mekân/aşhaneyle doğrudan, bazıları dolaylı ilişkilidir. Dolaylı ilişkili olanlar, hayattan girilen odalar ve uzun koridordan geçilen çamaşırılık-tuvalet mekânlarıdır. Hayatın yanlarında yer alan odalardan büyük olanı, başodadır. Seki ya da sedir düzeniyle oturma ve yatmaya olanak veren başodalarda genellikle ocak bulunmaktadır. Başoda, daha çok konuk ağırlarken kullanılır. Karşısında bir ya da iki oda bulunur. Bunlardan

manzaraya bakan, köşk odası olarak adlandırılır. Genellikle evin genç evlileri tarafından kullanılır (Sözen vd., 2001: 147).

Ev planlarından mekânların yeri ve birbiriyle olan ilişkileri aynı ilkelere biçimlenmesine karşılık, ailenin büyüklüğüne ya da ekonomik güce bağlı olarak oda sayılarında ve mekân büyüklüklerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Genellikle arazinin eğimli olduğu kabul edildiğinde, eğimin yükselen bölümüne ortak mekan/aşhane, eğimin alçaldığı ve manzaraya bakan bölümüne hayat yerleştirilerek iç mekanın iki temel ögesinin yeri belirlenmiş ve odalar bu iki mekanın yanlarına yerleştirilmiştir (Sözen vd., 2001: 147-148).

Ahşap malzemesinin zenginliği ve kullanılışı sadece yapıda değil fakat köprülerde, irili ufaklı teknelerin yapımında, iç mimaride ve el sanatlarında da gözükmektedir. Ahşap yapı eskiden tamamen geçme, sonraları kısmen çivi, kısmen geçme olarak günümüze kadar gelmiştir ve halen kullanılmaktadır. Ahşabı tanımak, detaylarını bilmek, halletmek, özelliğine uygun konstrüksiyon tarzı bulma gayretleri bölgedeki yapı bilgisini arttırmıştır (Özgüner, 1970: 22).

Doğu Karadeniz yöresindeki mimarlık ortamında kullanılan yapı sistemleri başlıca üç bölüme ayrılabilir; bunlardan birincisi ahşap yığma yapı sistemidir. Dikmeler kullanılmadan ahşap yapı malzemelerinin yatay olarak birbirinin üzerine bindirilmesiyle kurulan taşıyıcı sistemlerdir. Doğu Karadeniz'de bu tip yapılara, ahşabın yaygın olduğu iç kesimlerde ve genellikle yaylalarda rastlanabilmektedir. Günümüze kadar ulaşabilen kıyı kesimindeki ahşap yığma yapılardan kalkarak, eskiden büyük ağaç türlerinin burarlarda da yaygın olduğu söylenebilir (Sözen vd., 2001: 150-152).

İkinciye, ahşap çatma/iskelet yapı sistemidir. Çatma, ahşap iskelet, ahşap karkas gibi yöreye ait deyimler, her kesimde belirli bir yapı sistemini tanımlamayabilir. Bölgenin her kesiminde çatma olarak adlandırılan yapı sistemi, başka bir kesimde iskelet ya da karkas olarak adlandırılmıştır. Burada tüm yapı yükünü temel duvarlarına ileten taşıyıcı elemanlardır ve ahşap yığma sistemlerinin tersine düşey olarak kullanılmaktadırlar. Seçilen dolgu malzemelerinin de, taşıyıcı sisteme yardımcı olmasına dikkat edilmiştir. Çatma yapılarda, dolgu tekniğine göre cephe üç şekilde kurulmaktadır. Bu dolgu teknikleri, blok ahşap dolma, göz dolma, muskalı dolma olarak adlandırılır (Sözen vd., 2001: 152).

Doğu Karadeniz'deki yapıların çoğu karma sistemle inşa edilmiştir. Kıyı kesiminde temel ve bodrum duvarları yığma taş olmasına karşılık, üst kattaki sistem, ahşap yığma ya da ahşap karkastır. Bazı örneklerde, temel duvarının üstündeki normal katlarda, ahşap yığma ve karkasın birlikte kullanılmış olduğu görülür (Sözen vd., 2001: 152).

Ahşap yığma ve karkas sistemin birlikte kullanıldığı yöreye özgü en yaygın yapı türü seranderlerdir (Sözen vd., 2001: 152; Özgüner, 1970: 42).

Karadeniz Bölgesi'ne özgü bu tipolojik öge, bölge mimarisinin en şaşırtıcı modelidir. Serander, aslında besinlerin bozulmadan saklanması amacıyla evlerin hemen yanına yapılan, içinde oturulmayan ve yaşanmayan dolaşısıyla tek işlevli ve arıtılmış bir mekân düzeneği olan bir yapıdır. Ne var ki bölgenin mimari yaratıcılık alanındaki en önemli gösterimlerinden de biridir (Batur ve Öymen, 2005).

Serander, eğimi karşılayan ve üst kat için yatay zemin sağlayan taştan bir altyapı üzerinde genellikle iki katlı ahşap bir strüktürdür. Her kat, bir alttakinden dışa taşarak yapılır. Böylece yukarı doğru genişleyen ve havalandırma için alt katı boş tutulup yalnızca ayaklar üzerinde taşınan serander son derece hafif, uçar gibi duran bir yapıdır. Bir sistem modeli gibi açıkça okunabilen soyut bir strüktür, bir zihinsel kurgu gibidir (Batur ve Öymen, 2005: 27).

Halk mimarisinin temel bilgilerinin büyük ölçüde deneyimle elde edilmesi özellikle işlevsel yönü ağır basan yapılarda, farklı coğrafyalarda bile şaşırtıcı benzerlikler doğurabilmektedir. Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesindeki ahşap seranderler ile İspanya'nın Galicia bölgesindeki taş zahire ambarlarındaki benzerlik buna çok iyi bir örnektir (Gündüz, 1979: 22).

Serander, taş altyapısının zeminine, iki veya üç birim üzerinden dört, altı veya dokuz ahşap pilotiyle oturur. Pilotiler, üstteki depo yükünü karşılamak üzere eğrisel yanlamalarla sıkıca desteklenmiştir. Eğrisel yanlamalar, yukarıya yükselen görüntüyü iyice vurgular. Pilotilerin bitiminde başlık konumundaymış gibi duran ve depoyu doğa yaratıklarından korumak üzere geliştirilmiş silindirik tablalar ise, şaşırtıcı bir buluculuk örneğidir. Üstteki depo katının çevresi genellikle firdolayı bir veranda ile çevrilidir. Veranda boşluğu, çizgisel görüntüyü daha da öne çıkarır. Genellikle üç ila dört birim modülden oluşan bu kat hayli yüksektir ve bazı örneklerde üst birimler genişletilerek depo mekânına katılır. Geniş saçaklar, strüktürün hafifletilmişlik görüntüsünü bir kez daha vurgular. Seranderler, bir yapıt gibi özenle tasarlanıp inşa edilmiş görünüyorlar, çoğu kez bir depo mekânı için hatta aşırı görünen bir özen içeriyorlar. Özen, sayısız denemenin kazandırdığı ustalıklı son derece doğal bir eylem gibi görünse de üretimi kutsayan, ürüne armağan edilmiş bir yapıt. Pilotilerin yanlamalarla birleştiği kesimden başlayarak uygulanan bir bezeme programı vardır. Genellikle girişlerde kullanılan geometrik motifli şerit bezemeler, pek çok örnekte karşılaşılan ajurlu veranda parapetleri, oymalı sütunlar vb. Ahşap duvarların kesişen arakesitleri bile bir bezeme hatta bir plastik yaratma fırsatı verir. Kısaca iyi bilinen, özenle uygulanan bir geleneksel modeldir serander. Doğu Karadeniz topografyasının çiçeklerle bezeli yamaçlarına kondurulmuş son derece işlevsel bir o kadar da şiirsel bir model (Batur ve Öymen, 2005: 27-29).

Ürünlerin depolandığı seranderlerde, konutların tersine, alt katın payandalı direklerle karkas olarak, kurulmasına karşılık, üst kat ahşap yağmadır. Kıyı yerleşmelerindeki gelişmiş yapı sistemleriyle, seranderlerin işlev-

lerine uygun biçim kazandığı görülür. Zararlı hayvanlardan ve nemden korunma sorunu, yapının direkler üzerine alınmasıyla çözülmüştür. Kullanılan ahşap yapı malzemelerinin nem geçirgenliğinin az oluşu, gıda maddelerinin korunmasını kolaylaştırmıştır. Seranderin tüm öğelerinin önceden işlenip hazırlanması, yapımına kolaylık sağlar. Bitmiş bir serender, istenirse bir süre sonra sökülür ve başka bir yerde yeniden kurulabilir. Kolayca takılıp sökülebilmesi, serenderlere taşınır mal niteliği de kazandırmıştır (Sözen, 2001: 152; Özgüner, 1970: 42).

2. Özgün Seramik Uygulamalarda Doğu Karadeniz Ahşap Mimarisinin Konstrüksiyon Özelliklerinin Tasarım Ve Uygulama Süreçleri

Tarihsel süreç arkeolojik buluntuların ışığında incelendiği zamana insanoglunun yerleşik yaşama geçtikten sonra yiyeceğini saklama amacıyla biçimlendirdiği ve pişirdiği seramik kaplar başlangıçta ihtiyaçtan doğmuştur. Ancak geçen süre zarfında insanoğlu seramiğin renk ve doku özelliklerinin tanıdığı ve farklı üretimlerde bulunmuştur. Günümüzde ise işlevinin yanında sadece estetik anlamlar yüklenen seramik üretimler seramiği plastik sanat dalı olarak anlamlandırmıştır.

Özellikle Doğu Karadeniz’de bulunan ahşap evlerin cephelerine bakıldığı zaman mimaride ilk göze çarpan çatkılarıdaki ritm ve denge unsurlarıdır. Çalışmanın seramik uygulama aşamasında Doğu Karadeniz ahşap mimarisinin modüler yapısındaki bu ritm ve denge unsurlarının yanı sıra renk ve doku özellikleri de araştırılmıştır/yorumlanmıştır.

Resim 1: Naile Çevik, "Kültür Katmanları", Raku Pişirimi, 50x50x65 cm

Resim 2: Naile Çevik, "İsimsiz", Lüster Pişirimi, 30x65 cm

Karadeniz mimarisi kerpiç ya da taş mimarinin kütleli etkisinin tersine kullanılan ahşap malzemenin özelliği nedeniyle modüler sistemlerle yapılan inşayı gerektirir. Bu ahşap malzemeler aracılığı ile inşa alanlarında

tasarlanan ritmik düzenlemeleri uygulamasını yaptığım seramik çalışmalarda da yorumlanmaya çalışılmıştır.

Özellikle ahşap mimarinin yatay, dikey ve dairesel hareketlerinin yanı sıra boşluk ve doluluk ilişkileri de özgün seramik uygulamalarda araştırılmıştır. Ayrıca mimari bir unsur olarak *göz dolma* ve *muskalı dolma* yüzeylerinin birbirini tekrar eden yapısı ve ahşap kullanımını iki ve üç boyutlu seramik uygulamalarda birbiri üzerine yığılması fikrini oluşturmasının yanı sıra farklı ve benzer düzenlemelerle kullanılmaya çalışılmıştır.

Resim 3 ve 4: Naile Çevik, "Denge", 25x30x65 cm

Doğu Karadeniz ahşap mimari öğeleri açısından bakıldığı zaman serander yapısının mimari unsur olarak oldukça yalın ancak ustaca bir çözüm modeli olduğu gözlenmektedir. Bu model, özgün seramik uygulamalarının tasarım aşamasının temellenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle ayaklar üzerinde yükselen bu yapılar beni seramik çalışmalarımda strüktüel düzenlemelerde dolu/boş dengesinin incelenmesine yöneltmiştir.

Mimari bir çözümlenme olarak serander yapısının seramik uygulamalarımda form oluşturma sürecinde kullanılması kapsamında ip, metal ve deri gibi farklı materyallerin kullanılması aracılığı ile yeni seramik tasarımlar yapılmıştır. Seranderin ve diğer ahşap yapı uygulamalarının doğal rengi seramik uygulamalarımda artistik sırlar ve farklı renklerde astar uygulamaları aracılığı ile sağlamaktayım. Doğanın aktif olmayan renklerinin aksine görsel algıyı artırmak amacı ile uygulaması yapılan seramik çalışmalarda kırmızı, mavi, turkuaz, sedef gibi aktif sırlarda tercih edilmiştir.

İki ve üç boyutlu seramik uygulamalar kapsamında genel olarak elle ve kalıpla şekillendirme yöntemleri kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda artistik

sırlar ve farklı renklerde astarlar kullanılmasının yanı sıra bazı çalışmalarda da sadece kompozisyondaki hareketlere vurgu yapılması amacı ile terracota form sırsız olarak bırakılmıştır. Uygulamaların bisküvi pişirimi 900 derecede sır pişirimleri de sır derecelerine uygun olan derceler seçilerek 1000-1200 derece arasında ikinci pişirimleri yapılmıştır.

Resim 5: Naile Çevik, "Düzen", Renki Sır ve Lüster Uygulaması, 65x65 cm

Resim 6: Naile Çevik, "Döngüsel", Renkli Astar Uygulaması, 65x65 cm

Bazı detayların vurgulanması aşamasında ve görsel etkinin kompozisyonda istenilen alana çekilmesi amacı ile lüster pişirimi kullanılmıştır. Lüster pişiriminde özellikle turkuaz, mavi, balköpüğü ve kırmızı renkler tercih edilmiştir. Seramik uygulamaların bir kısmında da geleneksel Japon pişirim tekniği olan raku pişirimi kullanılmıştır.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma kapsamında geleneksel ve kültürel bir nitelik olarak ahşap yapı malzemesinin usta kullanıcılarının en iyi örneklerinin bulunduğu Doğu Karadeniz mimarisinin konstrüksiyon özellikleri incelenmiş ve bu yapıların/yapılanmaların özgün seramik uygulamalar için bir başlangıç noktası oluşturması amaçlanmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin mimari çözüm olanakları artistik seramik üretimleri için bir başlangıç noktası olarak belirlenirken, bölgenin kaybolmakta olan kültürel değerleri hakkında toplumda genel olarak bir farkındalık yaratılmak istenmektedir.

KAYNAKÇA

- BALIKÇI, G. (1997). "Rize-Pazar-Akbucak Köyü Halk Mimarisine Fonksiyonel Bir Yaklaşım", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Ankara: Maddi Kültür Yayınları.
- BATUR, A. ve Öymen, Ş. G. (2005). *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari*, İstanbul: Mas Matbaacılık.
- BEKTAŞ, C. (1997). "Halk Yapı Sanatı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt.2, İstanbul.
- BÜYÜKÇOLAK, İ. ve Kırıkçı, R. (1993). *Bizim Evlerimiz*, İstanbul: Kâtibim Yayınları.
- GÜNAY, R. (1999). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- GÜNDÜZ, G. (1979). *Geleneksel Mimaride Strüktür*, İstanbul: Yapı Yayınları No:33.
- GÜZER, A. (2002). *Konut Üzerine Denemeler*, Ankara: Mimarlar Derneği Yayınları, Yayın No: 7.
- KÜÇÜKERMEN, Ö. (1988). *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul: Apa Ofset Basımevi.
- KÜÇÜKERMEN, Ö. ve Güner, Ş. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul: Aksoy Matbaacılık.
- NAHYA, O. (1983). "Urfa-Harran Bölgesinde Geleneksel Halk Mimarisinde Taş-Tuğla-Kerpiç Evler Üzerine Bir İnceleme", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara :Maddi Kültür Yayınları.
- ÖZGÜNER, O. (1970). *Köyde Mimari; Doğu Karadeniz*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, No:13.
- SÖZEN, M. ve Eruzun, C. (1992) *Anadolu'da Ev ve İnsan*, İstanbul: Creative Yayıncılık.
- SÖZEN, M., Eruzun, C., Alioğlu, F., Alper, B., Alper, M., Sakaoğlu, N. (2001). *Türklerde Ev Kültürü*, İstanbul :Doğan Ofset.
- SÜMERKAN, R. (1989). *Doğu Karadeniz Geleneksel Yapı Sanatında İlginç Çözümler*, Trabzon: Trabzon 88-89 Kültür Sanat Yıllığı.
- TUNA, C. (2008). *Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.